

FYLKESMANNEN
I ROGALAND

UTEN SAMTYKKE, MEN MED RETTIGHETER I PSYKISK HELSEVERN

Juridiske rettigheter, lover og forskrifter. Hvem klager en til og hvordan?

Praktisk veiledning. Dialog.

Målfrid J. Frahm Jensen

ass. fylkeslege Morten Hellang

seniorrådgiver Paul Grude

Fylkesmannen i Rogaland 11.09.2015

Helsepersonelloven stiller krav til helsepersonell

- Krav om forsvarlighet (§ 4)
- Krav om omsorgsfull hjelp (§ 4)
- Taushetsplikt (§ 21)
- Plikt til å skrive journal (§ 39)
- Plikt til å gi pasienten innsyn i journal (§ 41)

Spesialisthelsetjenesteloven stiller krav til sykehus

- Plikt til forsvarlighet (§ 2-2)
- Journal og informasjonssystemer (§ 3-2)

Psykisk helsevernloven gir vilkårene for bruk av tvang i psykiatrien.

- Loven og den tilhørende psykisk helsevernforskriften setter opp reglene bruk av tvang og beskriver pasientens rettigheter og rettssikkerhet.
- Reglene danner den faglige normen for forsvarlig bruk av tvang.
- Reglene angir vilkår må være oppfylt for at tvangen skal være forsvarlig.

Menneskerettsloven (EMK)

- Forbud mot tortur og umenneskelig (inhuman) behandling
- Rett til respekten for privatliv

Om Fylkesmannens arbeid

- Fylkesmannen har tilsyn med psykiatrien:
 - behandler klager vedr. rettigheter
 - oppretter tilsynssaker (vurderer om det er brudd på plikter i helsepersonelloven eller spesialisthelsetjenesteloven)
 - gir råd og veiledning
 - gjennomfører systemrevisjoner

Fylkesmannens oppgaver:

- formell klageinstans for vedtak om tvangsbehandling
- formell klageinstans for alle vedtak i pasientrettighetsloven
- vurdere klager på helsetjenesten

Lovbrudd i psykiatrien 2014-2015

- 13 uforsvarlig selvmordsrisikohåndtering
- 2 uforsvarlig gjennomføring av skjerming (pasientskade og isolasjon)
- 2 brudd på taushetsplikt (informasjon til annen pårørende og ved varsling av politiet)
- 1 uforsvarlig gjennomføring av tvangsmedisinering (bruk av injeksjon)
- 1 uforsvarlig pleie/omsorg (ernæring)
- 1 uforsvarlig tvangsinnleggelse (pårørendes rolle)
- 1 manglende eller uegnede utearealer

Hvorfor klage til Fylkesmannen?

- Pasienten kan få nødvendig helsehjelp, kortere ventetid, velge behandlingssted, få økt medvirkning og få oppfylt en rekke andre rettigheter som helsetjenesten ellers kan ha feilvurdert. (Rettighetsklage)
- Pasienten kan gjennom en klage få vurdert helsetjenesten har brutt sine plikter. (Tilsynssak)

Klagene bidrar til at helsetjenesten og tilsynsmyndighetene kan sette fokus på områder hvor man ser at det gjøres systematiske feil. Din klage kan derfor komme andre til gode.

Slik gjør du:

Anmodning om vurdering av brudd på plikter (tilsynssak)

- Send en skriftlig klage til Fylkesmannen hvor du beskriver det som har skjedd.
- Fylkesmannen bestemmer om saken skal følges opp med tilsynssak eller på annen måte.

Slik gjør du: Rettighetsklage

Dersom du helt eller delvis ikke får det du mener å ha rett til, kan du fremsette en klage til den virksomheten som har ansvaret. Klagen bør fortrinnsvis fremsettes skriftlig. Klagen kan i noen tilfeller også fremsettes muntlig. Virksomheten som skal motta klagen skal i så fall være behjelpelig med å sette opp klagen skriftlig.

Slik gjør du: Rettighetsklage forts.

- Hvis du mener du ikke får slik helsehjelp du har rett til, eller ikke får oppfylt andre rettigheter, kan du be om at det rettes opp (det vil si be om oppfyllelse).
- Dersom virksomheten ikke tar din anmodning til følge, skal klagen videresendes til Fylkesmannen.

Slik gjør du:

Klage på tvangsvedtak

- Kontrollkommisjonen for psykisk helsevern er formell klageinstans for alle vedtak i psykisk helsevernloven (alle tvangsvedtak unntatt tvangsbehandling).
 - Kontrollkommisjonen kan også behandle klager vedrørende pasientenes velferd.
-

Kontrollkommisjonen besøker avdelingen
minst en gang i måneden.

Velferdskontroll:

- Kontrollkommisjonen skal under sine besøk gjennomgå protokollene for skjerming, tvangsmidler og tvangsbehandling.
- Kontrollkommisjonen skal påse at husordensreglementet er i overensstemmelse med loven.
- Kontrollkommisjonen skal under sine besøk gi pasientene anledning til å fremsette klager over vedtak.
- Kontrollkommisjonen skal ta opp forhold av betydning for pasientens opphold ved institusjonen.
- Pasienter som er blitt tvangsinnlagt etter siste besøk skal få tilbud om samtale med kontrollkommisjonen.
- For øvrig kan kontrollkommisjonens medlemmer så vidt mulig bistå pasientene med råd og hjelp.
- Kontrollkommisjonen skal varsle Fylkesmannen om alvorlige forhold ved institusjonen. Ellers kan kontrollkommisjonen ta forholdet opp med institusjonens ledelse eller den faglig ansvarlige for vedtak.

Klageinstanser, siste utvei.

- **Domstolsbehandling**

Dersom ordinære klagemuligheter er prøvet, kan du bringe saken inn for ordinær domstolsbehandling. Vedtak blir overprøvd.

- **Sivilombudsmannen**

Enhver som mener seg utsatt for urett eller feil fra offentlige myndigheter, kan klage til Sivilombudsmannen. Det blir gitt råd om saken.

Andre steder å henvende seg

- Pasient- og brukerombudet skal arbeide for å ivareta pasientens og brukerens behov, interesser og rettssikkerhet overfor helsetjenesten og sosialtjenesten, og for å bedre kvaliteten i tjenestene.

Her kan du få informasjon om rettigheter og hjelp til å klage.

Andre steder å henvende seg

Pasientrådgivertelefonen 800 41 004

Pasientrådgiverne kan gi informasjon om:

- ventetider for utredning og behandling
- hvor du kan få helsehjelp
- hvordan du kan velge eller bytte behandlingssted
- transport og reiseutgifter
- pasientrettigheter og klageadgang

Om advokathjelp

Du kan søke fylkesmannen om fri rettshjelp dersom du har inntekt eller formue under en viss grense og øvrige betingelsene for fri rettshjelp er oppfylt.

Praktiserende advokater har plikt til å orientere deg om muligheten for å søke fri rettshjelp i tilfelle hvor du kan tenkes å ha rett til slik bistand.

Vedtak om tvungent psykisk helsevern: statistikk.

- Antall vedtak er redusert med ca 25 % de siste 5 årene.
- Antall klager på vedtak har økt. Det er nå 65 % som klager på vedtak.

Hva skjer med klager på tvangsinnleggelseser?

- 40 % av klagen blir trukket eller faller bort
- 50 % får ikke medhold av kontrollkommisjonen
- 10 % får medhold, slik at tvangen opphører

Klager på tvangsbruk, statistikk.

- Det er ca 4600 vedtak om skjerming og 7400 vedtak om tvangsmiddelbruk per år i Norge.
- Kommisjonene ca 250 klager på disse vedtakene, dvs at 2 prosent av vedtakene medførte klage til kommisjonen. Vi vet ikke noe om utfall.

Pårørendes klagerett i psykisk helsevernloven

Psykisk helsevernloven gir nærmeste pårørende rett til å klage tvangsvedtak.

Nærmeste pårørende har derfor rett til informasjon om vedtakene. Det vil som utgangspunkt si informasjon om at det er fattet et vedtak og hva som er bestemt. Nærmeste pårørende har bare rett til nødvendig informasjon for å kunne ivareta sin klagerett.

Nærmeste pårørende har rett til å uttale seg på forhånd om noen vedtak. Retten til å uttale seg gjelder oppstart og avslutning av tvungent vern, samt hvilken institusjon som skal ha ansvaret for det tvungne vernet.

Pårørendes klagerett i psykisk helsevernloven

Disse vedtakene kan nærmeste pårørende klage på:

- Vedtak om oppstart (etablering), opprettholdelse eller opphør av tvangsinnleggelse
- Vedtak om ikke-etablering av tvangsinnleggelse
- Vedtak i forbindelse med gjennomføringen av det psykisk helsevern:
 - Skjerming
 - Tvangsbehandling
 - Innskrenkning av forbindelse med omverdenen (besøk, telefon, brev)
 - Ransakelse og kroppsvisitasjon
 - Beslag
 - Urinprøve for narkotika
 - Tvangsmidler (belter, beroligende legemidler, isolat og fastholding)
 - Overføring uten samtykke

Pårørendes klagerett i psykisk helsevernloven

Når skal nærmeste pårørende ha informasjon om vedtaket

- Pasienten kan samtykke til at nærmeste pårørende får informasjon om helseopplysninger og de vedtak som blir fattet. Institusjonen må derfor alltid først søke å få pasientens samtykke til at informasjon om et vedtak kan gis nærmeste pårørende (eventuelt også samtykke til at begrunnelsen for vedtaket gis).
- Institusjonen skal også utgi slike opplysninger dersom ”forholdene tilsier det”, eller ”*pasienten [...] åpenbart ikke kan ivareta sine interesser på grunn av fysiske eller psykiske forstyrrelser*”, jf. pasrl. § 3-3 annet ledd.
- Dersom pasienten ikke samtykker til at nærmeste pårørende får informasjon om vedtaket, skal pårørende likevel ha dette (som sagt uten begrunnelsen). Her gjelder likevel et viktig unntak for vedtak om tvangsmidler og vedtak om tvungen behandling:
”vedtaket skal nedtegnes uten opphold og skriftlig meddeles pasienten, hans eller hennes nærmeste med mindre pasienten motsetter seg dette”.
- Pårørende kan reservere seg mot å få informasjon om vedtak, for eksempel gjentatte ganger.

